

NIEUWSBRIEF

'Meewerken aan dit museum is uniek'	2
De dood van majoor Thomson: een reconstructie	4
Operatie Hang 'm High	7
Landschap in harmonie met museum	8
Europeana digitaliseert 14-18	11
Zwanenzang Staatse leger	12
Bevrijdingsmuseum Zeeland	14

Glimp van 't nieuwe museum

Zie pagina 6

'Ik heb me helemaal kunnen uitleven'

door Carla Marcus

Het inrichten van het nieuwe museum is een flink eind gevorderd. Nauw betrokken hierbij is Jeroen Punt (39). Vanuit zijn functie Hoofd Presentatie en Educatie van het Legermuseum maakt hij deel uit van het Museaal Team dat druk bezig is met de puntjes op de i te zetten.

Jeroen studeerde geschiedenis aan de universiteit van Utrecht. Hij rondde deze studie af met twee specialisaties: economische & sociale geschiedenis en cultuureducatie. Zijn loopbaan startte hij met een jaar voor de klas staan in het voortgezet onderwijs. "Eigenlijk wist ik toen al dat ik het museumwereldje in wilde. Waar dat vandaan kwam? Tja, dat weet ik eigenlijk niet, het trok me gewoon." Hij was al vroeg in de culturele sector aan het solliciteren. "Ik had zelfs op Texel aan de slag kunnen gaan in het toenmalige Juttersmuseum", zegt Jeroen lachend. "Toen baalde ik wel een beetje, ik had net die baan in het onderwijs aangenomen." Naast zijn werk als docent deed Jeroen veel andere dingen, zoals historisch onderzoek voor bedrijven en instellingen. Na een jaartje voor de klas te hebben gestaan en twee 'net geworden' sollicitaties, kwam er een vacature bij het Legermuseum voorbij die perfect aansloot bij zijn studie en werkervaring: educatief medewerker. "Toen was dat meer een gecombineerde functie van educatie en evenementen. Later is dat gesplitst in medewerker evenementen en medewerker educatie." In de elf jaar dat Jeroen voor het Legermuseum werkte, klom hij op tot Hoofd Presentatie en Educatie.

Steigerende paarden

Toen het nieuwbouwproces begon, is Jeroen gevraagd mee te werken aan de inrichting van het Nationaal Militair Museum (NMM). Hij had als taak het publieksdeel te bekijken en te beoordelen. Samen met Alfred Staarman, Mathieu Willemsen, Casper van Bruggen, Ireen Mast, Dirk Staat en Christel Rongen maakte Jeroen deel uit van het Museaal Team. "Vanaf het begin ben ik er steeds meer inhoudelijk bij betrokken geraakt. Vooral bij het gedeelte waar mijn échte interesse ligt: de periode tot de Tachtigjarige Oorlog." Dat Jeroen én historicus was én een educatieve achtergrond had, bleek bijzonder nuttig te zijn. "In die periode overlegden we veel met het vormgevingsbureau Kossmann & de Jong, soms echt tot op objectniveau." Alle keuzes die gemaakt waren en in het plan van inrichting stonden, moesten worden gecheckt. "Daar zaten soms nog wel discussiepunten bij." Daarna brak de fase aan dat de plannen moesten worden uitgewerkt en er content nodig was. "Toen zaten we veel met andere partijen aan tafel, die de zaken moesten gaan uitwerken, zoals Bruns, Shosho en Fabrique." Als voorbeeld noemt Jeroen de steigerende paarden

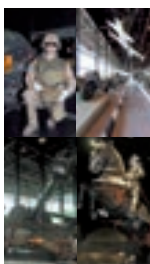

Jeroen Punt in zijn element. Hier helpt hij bij het opstellen van een Bataafse ruiter. Een van de blikvangers in de nieuwe expositie. (Foto: Ruud van der Graaf)

in de periode 'Zwaarden en Harnassen' (tot het jaar 1500) in het Arsenal. "Kossmann & de Jong had verzonnen dat daar twee steigerende paarden moesten komen te staan. Tegen ons werd gezegd: 'Zeg maar welke paarden er moeten komen en wat erop moet zitten.' Dat heeft geresulteerd in een fraaie opstelling van een inheemse krijger uit de eerste eeuw voor Christus en een ruiter in harnas van rond het jaar 1500 na Christus. In de totstandkoming ervan heeft Jeroen een grote rol gespeeld: "In die vroege periode heb ik me helemaal kunnen uitleven."

Once in a lifetime

Zelf is Jeroen samen met zijn vrouw Linda en zoon Christijn drie jaar geleden verhuisd van Bleiswijk naar Hei- en Boeicop, een dorpje vlakbij Vianen in Zuid-Holland. Daarmee vergeleken viel de verhuizing van het museum naar Soesterberg moeilijker: "Ik heb het oude pand met pijn in mijn hart verlaten. Ik had het voor mij

Bij de voorpagina:

De inrichting van het gloednieuwe Nationaal Militair Museum vordert snel.

(Foto's Hans Baljet)

meest unieke uitzicht, namelijk op een van de oudste en mooiste pandjes van Delft. Dat laat je achter je. We kunnen nostalgisch terugkijken, maar we moeten vooral vooruitkijken.” In Delft viel het niet mee evenementen te organiseren. Er waren veel praktische problemen. “Een tankweekend organiseren ging niet, want we kregen ze de brug niet over.” Dat is in ieder geval op het evenemententerrein bij het NMM geen probleem meer. “Als je ziet welke mogelijkheden het nieuwe museum biedt en hoe het is ingericht, dat is gewoon fantastisch. Meewerken aan de totstandkoming van dit museum is uniek, dat is *once in a lifetime*.” Op de vraag waar Jeroen over tien jaar staat, zegt hij: “Geen idee.

Na mijn functie van educatief medewerker werd ik Hoofd Presentatie en Educatie en daarna ben ik deel uit gaan maken van het Museaal Team. Dat vind ik belangrijk, nieuwe uitdagingen.” Het werken in het Museaal Team is Jeroen goed bevallen. “De samenwerking was erg prettig. We hebben in een prima team samengewerkt, anders trek je een dergelijk project niet.”

“Of ik nog hobby’s heb? Eigenlijk is mijn werk mijn grootste hobby. Ik heb een vriend die werkt bij Microsoft, topsalaris. Die kijkt met jaloezie naar mijn werk, want hij heeft zo iets van: hé, dat is mijn hobby! Als mijn vrouw ’s avonds vraagt of ik weer aan het overwerken ben, dan zeg ik ja, maar het is wel leuk overwerk.”

Belangrijke veranderingen

De opening van ons nieuwe Nationaal Militair Museum (NMM) is vertraagd tot 11 december 2014. Vooral doordat een technische oplossing voor het ophangen van enkele vliegtuigen langer op zich liet wachten dan verwacht. Maar houd uw agenda vrij! Op dinsdag 28 oktober krijgt u en de andere Vrienden gelegenheid het nieuwe museum te bezoeken. Nadere mededelingen volgen!

Onze Vriendenstichting wacht belangrijke veranderingen. Het bestuur overlegt al geruime tijd met de Stichting Vrienden van het Militaire Luchtvaart Museum (SVMLM) over de oprichting van een nieuwe Stichting Vrienden van het Nationaal Militair Museum (SVNMM). Wij zijn het eens geworden over de ontwerpstatuten. Ze worden in beginsel niet heel anders dan die van de Vrienden van het Legermuseum. De doelstelling van de nieuwe stichting komt immers in de kern overeen met die van beide ‘oude’ stichtingen: het ondersteunen van (de collectie van) het museum. Natuurlijk moet het even wennen, dat er straks donateurs zijn met een geheel andere belangstelling (luchtvaart). Toch is dat niet zo vreemd als het lijkt. Ook ónze Vrienden hebben immers uiteenlopende interesses: van militaire muziek en uniformen tot handvuurwapens en voertuigen. In grote lijnen vermeld ik hierna wat er met die beide oude stichtingen is gebeurd of gaat gebeuren: het luchtvaartmuseum is gesloten, maar de Stichting Vrienden van het Militaire Luchtvaart Museum blijft nog wel eigenaar van een beperkt deel van de collectie. Daarom maakt de SVMLM een doorstart met gewijzigde statuten en een nieuwe naam: Stichting Vrienden Militaire Luchtvaart Collectie. Omdat het museum niet meer bestaat, werd ‘Museum’ in de naam vervangen door ‘Collectie’. Doelstelling is het beheren van die eigen verzamelingsstukken. Het is de bedoeling dat de ‘collectievrienden’ toetreden tot de SVNMM.

Ook onze stichting (Legermuseum) maakt een doorstart als de nieuwe Stichting Vrienden van het Nationaal Militair Museum. Uiterlijk 1 november aanstaande – dus vóór de

opening van het museum zelf – moet deze formeel zijn opgericht. Vóór dat moment moeten diverse zaken worden afgerond, zoals de bestemming van de eerder door u bijeengebrachte donaties. De ‘statutencommissie’ heeft haar werk afgerond. Maar de commissies (samenesteld uit leden van de oude besturen) voor ‘financiën en ledenadministratie’ en ‘huisstijl en werving’ moeten nog flink aan de bak.

Het inmiddels gevormde bestuur SVNMM geeft vooruitlopend op de formele oprichting al leiding aan deze activiteiten. De oorspronkelijke vriendenstichtingen werken op basis van evenredigheid samen. Daarom worden beide ‘bloedgroepen’ met elk vier personen in het nieuwe bestuur vertegenwoordigd. Zodra er meer duidelijkheid is over de afwikkeling van zaken en over de feitelijke oprichting van de nieuwe stichting, ontvangt u bericht. Dat zal uiterlijk medio oktober zijn. Natuurlijk krijgt u dan ook de gelegenheid te beslissen of u de doorstart van Vrienden Legermuseum naar Vrienden NMM wilt meemaken. Het Nationaal Militair Museum ziet er nu al schitterend uit! Ik hoop velen van u nog dit jaar in ‘ons’ museum te kunnen begroeten.

Ik wens u veel leesplezier.

Guus van Leeuwe
brigadegeneraal der Fuseliers b.d.
wnd. voorzitter SVLM

Een relikwie: Thomsons kogel

door Edwin Ruis

Op 15 juni 1914 sneuvelde de eerste Nederlandse militair tijdens een internationale militaire opbouw- of vredesmissie: majoor Lodewijk Thomson. Hij stierf bij het beleg van de stad Durrës in de pasgeboren natie Albanië. Onlangs bekeek ik in het Nationaal Militair Museum, samen met directeur collecties Dirk Staat en radiomaker Fatos Vladi, de kogel die hem zou hebben gedood. Er was maar een conclusie mogelijk: dit was niet dé kogel. Een reconstructie van een dood op een obscuur slagveld.

Hoe kwamen Thomson en andere Nederlandse officieren terecht in Albanië? Het land ontstond op 28 november 1912 toen een aantal notabelen de onafhankelijkheid uitriep. Tot die tijd maakte het deel uit van het Osmaanse Rijk. Dit rijk werd in de Eerste Balkanoorlog van oktober 1912 vrijwel uit Europa verdreven door een verbond van zuidelijke Balkanstaten. De Albanese, een oud en deels geïslamiseerd volk, werden daardoor geconfronteerd met Servische en Griekse annexatie van hun leefgebied. Onder druk van Oostenrijk-Hongarije werd Albanië erkend door de grootmachten.

In de nieuwe staat ontbrak het aan een centrale overheid. Daarom verzochten de mogendheden in augustus 1913 het neutrale Nederland om officieren te leveren voor het opbouwen, en enige tijd leiden, van een gendarmerie. De Nederlandse regering ervoer het verzoek als zeer vlijend voor de krijgsmacht. Het was een kans om de wereld te laten zien dat onze militairen ook buiten de koloniën hun mannetje konden staan.

De leiding van de missie was in handen van generaal-majoor Willem de Veer. Samen met voormalig Tweede Kamerlid

majoor Thomson leidde hij een detachement van dertien kapiteins en luitenants, een legerarts, een sergeant-hospik en een burgerarts. Om de Nederlandse neutraliteit niet in gevaar te brengen, werden de mannen bij Koninklijk Besluit ontslagen uit Nederlandse krijgsdienst alvorens ze één rang boven hun Nederlandse als gendarmerie-officieren in Albanese dienst traden.

Tegelijkertijd werd schijnbaar uit het niets de Duits-Nederlandse prins Wilhelm zu Wied door de grootmachten aangewezen als vorst van Albanië. Toen hij op 7 maart 1913 in zijn hoofdstad Durrës arriveerde, stond het Nederlandse detachement klaar.

Vuile oorlog

De Nederlandse officieren werden verdeeld over vijf districten. In ieder district kreeg een majoor de leiding. De majoors Wouter de Waal en Joan Snellen van Vollenhoven wachtte de zwaarste taak. Zij moesten naar het door het Griekse leger bezette Zuid-Albanië. Griekenland bewapende daar etnische Grieken, de zogenaamde komitadjis. Nadat het Griekse leger zich had terugge-

trokken, riepen de komitadjis de autonome Republiek van Noord-Epirus uit en begonnen een bloedige burgeroorlog. De Nederlandse majoors werden zo aanvoorders in een vuile oorlog tussen Albanië en Griekenland. Ze hielden goed stand en De Waal rukte uiteindelijk zelfs op tot Gjirokastër, de hoofdstad van de separatisten.

In centraal Albanië werd ondertussen een legertje opgezet dat de gendarmerie in het zuiden moest gaan steunen. Maar de aangeworven manschappen waren voornamelijk streng islamitische keuterboertjes die niets van de centrale regering in Durrës wilden weten. In plaats van tegen de Grieken op te rukken, kwam het legertje tegen de Albanese regering zelf in opstand en begon Durrës te belegeren.

Deze nieuwe rebelle veroorzaakte paniek bij Wilhelm zu Wied. Eind mei wist de ambitieuze en sluwe Lodewijk Thomson de situatie zo te gebruiken dat hij achter de rug van De Veer om door Wied tot 'directeur van het Albanese leger' werd benoemd. In deze functie werd hij de baas van zijn meerdere, die daarop gefrustreerd Albanië verliet. Thomson begon

Lodewijk Thomson.

Majoor Roelfsema gefotografeerd op de plek waar Thomson sneuvelde.

direct aan een plan om de rebellen te verslaan en de stad te ontzetten. Maar de rebellen kregen dankzij hulp van Italiaanse diplomaten lucht van het plan en bestormden de stad. Italië vond het bewind van Wied te pro-Oostenrijks en wilde Albanië destabiliseren en rijk maken voor een invasie door zijn eigen leger.

Nooit opgehelderd

In de vroege ochtend van 15 juni 1914 was kapitein Jan Fabius een van de eersten die de moslimrebellenaan de stad zag besluipen. Hij vuurde snel een kanon af om de inwoners te waarschuwen. De verdedigers renden naar hun posities in de loopgraven rond de stad en openden het vuur op de rebellen. Kort na het waarschuwingsschot bereikte majoor Lucas Roelfsema de voorste loopgraaf.

Een uur later arriveerde Thomson bij de voorste linie voor een inspectie. Verscholen achter een stenen schuur spraken hij en Roelfsema met regeringsgetrouwe Albanese aanvoerders. Toen Thomson zich omkeerde om iets tegen Roelfsema te zeggen, werd hij getroffen door een kogel. De overste viel niet meteen. "Ik ben gewond, laat mij wegbrengen", wist hij uit te brengen. Gesteund door Roelfsema liep hij richting de stad, maar na een paar passen zakte hij in elkaar. Roelfsema sleepte samen met een oorlogscorrespondent Thomson naar een wachthuisje. Daar legden ze hem op een bed. Roelfsema opende Thomsons uniform en stelde vast dat de schotwond nauwelijks bloedde. De kogel was dwars door zijn schouder heengegaan. Maar de toegesnelde legerarts Tiddo Reddingius kon niet anders dan de dood vaststellen. Een inwendige bloeding door het doorboren van de hoofdslagader werd Thomson noodlottig.

Omdat het gevecht doorging, liet men Thomson de rest van de dag in het wachthuisje liggen. Pas in de namiddag was de aanval afgeslagen en keerde de rust voorlopig terug. 's Avonds werd Thomson in de stad in een tent opgebaard en bedekt met de Albanese vlag voor hij tijdelijk werd begraven.

Rond Thomsons dood ontstonden meteen de wildste geruchten. Hij had met zijn rug naar de stenen schuur gestaan en was van voren geraakt. Dit betekende dat hij vanuit Durrës zelf was beschoten en niet vanuit de richting van de aanvallers. En volgens Reddingius wees de wond op een enkel schot over lange afstand met een

Het bewaarde uniform van Thomson in een vitrine in het Nationaal Museum van Albanië.

modern geweer van een klein, krachtig kaliber. De kogel was in Thomsons lichaam op zijn sleutelbeen geketst en had in opwaartse richting zijn lichaam verlaten om op de muur nog een steen te beschadigen.

Het vermoeden ontstond dat dit een bewuste moordaanslag door een sluipschutter was geweest. De Italianen waren daarbij de meest voor hand liggende verdachten, gezien hun banden met de rebellen. Maar anderen beweerden dat de schutter wel degelijk een rebel was geweest, die door de linie was geslopen. Zijn geweer, een zwaar verouderde Martini-Henry, werd gevonden. Voor geen van deze en andere theorieën is echter enig bewijs. De precieze omstandigheden achter Thomsons dood zijn nooit opgehelderd. Het kan net zo goed een verdwaalde kogel zijn geweest.

Relikwieën

Waarom is de kogel uit de museumcollectie dus niet dé kogel? Het is een 17 mm minié-bal. Dat is een zwaar, ouderwets type kogel dat vaak in zwartkruitgeweren werd gebruikt. Het effect dat zo'n dikke kogel heeft op het menselijk lichaam komt niet overeen met de getuigenverklaringen en de analyse van de ervaren legerarts Reddingius. Waar komt de kogel dan vandaan?

In Albanië en Nederland ontstond er rond Thomson een heldenverering. In Nederland werd die gebruikt om een propagandashow op te voeren rond zijn herbegraving in Groningen. In een wereld vol oplopende spanningen kon het

geen kwaad onze buurlanden erop te wijzen dat het Nederlandse leger over heldhaftige officieren beschikte. En bij een heldenverering horen relikwieën. De Martini-Henry van de dader, het bebloede uniform van de held, de kogel die hem doodde ... Wied kreeg het eerste, Albanië het tweede en Nederland het derde voorwerp.

De kogel van het NMM is mogelijk ergens op het slagveld rond Durrës gevonden. Maar het is niet dé kogel die Lodewijk Thomson doodde, de eerste Nederlandse militair die sneuvelde in een internationale opbouwmissie.

Hoe de missie in zijn geheel verliep, kunt u lezen in Edwin Ruis' boek *Vechtmissie. Nederlandse militairen in Albanië 1913-1914*. Te koop via de boekhandel en internet. Zie ook www.edwinruis.nl.

Nog even geduld

Bent u ook zo nieuwsgierig naar ons nieuwe museum? Nu moet u ook nog wat langer wachten totdat u door de hallen en gangen kunt dwalen. De typische reuk van de tanks opsnuivend die de geur van het nieuwe al langzaam verdringt ... Maar uw geduld gaat dubbel en dwars beloond worden. Op deze en volgende pagina's lichten we een tipje van de sluier op, van hoe mooi en modern het museum wordt.

UITGENODIGD

Het harde werken van de museum-medewerkers moet ertoe leiden dat medio september de inrichting klaar is. Dan kan het bijlijpen en proefdraaien beginnen. Tijdens een van de testdagen, dinsdag 28 oktober, worden de Vrienden uitgenodigd. Zo kunt u het museum helpen bij het testen, maar belangrijker u kunt eindelijk het museum in!

6

Nog zonder helm, maar dit levensgrootte diorama toont de Nederlandse soldaten die in mei 1940 zware verliezen toebrachten aan de transportcapaciteit van de Duitse luchtmacht. (Foto Carla Marcus)

Een certitude, deze zwaar bepantserde ridder gaat bewonderende blikken van veel bezoekers trekken. (Foto Hans Baljet)

Nieuw voor de Vrienden: de geschiedenis van land- en luchtmacht in dezelfde expositie. (Foto Hans Baljet)

Alle grote objecten hebben inmiddels een plekje gekregen. Zoals bijvoorbeeld dit karkas van een Sherman tank die als doelwit is gebruikt in het Artillerie Schietkamp in Oldebroek. Begonnen als belangrijk onderdeel van de Nederlandse cavalerie, afgedankt tot doelwit en nu op een prominente plek in het museum. Oftewel de verrassende wendingen in het leven van een tank. (Foto Ruud van der Graaf)

Hij hangt!

door Hans van Lith (tekst en foto)

Een van de pronkstukken van het nieuwe Nationaal Militair Museum (NMM) hangt op zijn plek. De tien ton zware Dakota is 12 juni aan het plafond van de tentoonstellingshal bevestigd. Dezelfde dag kreeg ook een straaljager, de F15 'Eagle', een zwevende plek in de expositie. Zij waren de laatste van de negentien vliegtuigen, die het NMM 'vliegend' tentoonstelt. Het vereiste veel technisch denk- en constructiewerk voordat het zover was.

Vliegtuigen staan op de grond op hun wielen of glijders. Of ze vliegen en dan worden ze gedragen door de opwaartse druk van de lucht. Maar in de tentoonstellingshal is de situatie heel anders. Hier hangen ze aan kabels. Daarop is de constructie van een vliegtuig niet berekend. Er moest dus een vorm van versteviging worden bedacht. Die van buitenaf onzichtbaar was. En die een zodanige steun aan het toestel zou geven, dat de eigen constructie niet te zwaar belast zou worden. De versteviging moest ook geschikt zijn om alle toestellen in verschillende vliegposities op te hangen. Smart Solutions uit Heerenveen tekende voor de klus. Dit bedrijf is specialist in het ontwikkelen en bouwen van bijzondere

constructies. Het project kreeg de naam 'Hang'em High'. Het bedrijf kwam met een metalen frame dat eenmaal gemontereerd in het vliegtuig alle kwetsbare punten zou ondersteunen. Via openingen in de daken of de romp van de toestellen kon het frame bevestigd worden aan kabels met haken, die aan het plafond van de expositiehal hingen. Zo werd het gewicht van de vliegtuigen gedragen zonder gevaar voor schade of vervormingen.

Precies karwei

Nadat de ophangoperatie al diverse keren met succes was uitgevoerd, volgden 12 juni dus de laatste twee toestellen. De schrijvende en filmende pers was ruimschoots aanwezig. Na korte inleidingen over opzet en inrichting van het nieuwe NMM ging het gezelschap naar de tentoonstellingshal om de takeloperatie op de voet te volgen. De kraan van de firma Balvert spande haar hijskabels – die aan de haken van het frame in de Dakota waren bevestigd – en zette ze strak. Onder toezicht van coördinator Arno van der Holst – een technische zzp'er die zich specialiseert in dit soort moeilijke hijsoperaties – kwam de Dakota centimeter voor centimeter van de grond. Het eerst zag je de wielen loskomen, daarna steeg het toestel rechtstandig omhoog. Toen het op de juiste

hoogte hing, bevestigden enkele technici vanuit een hoogwerker de plafondhaken. Alles hield en na ongeveer een kwartier hing de Dakota al op plaats. Ook de F15 bereikte zonder averij zijn vliegende positie in de hal.

Twintig jaar dienst

De Dakota deed van 1942 tot 1962 dienst bij de militaire luchtvaart van het KNIL, bij de Marineluchtvaartdienst en de Koninklijke Luchtmacht. Hij werd gebruikt voor het vervoeren van goederen, passagiers en parachutisten. Zijn werkkterrein was over de gehele wereld: voormalig Nederlands Oost-Indië, Australië, Nieuw-Guinea en ons eigen land. Hij is een van de grootste vliegtuigen, die in de hal zijn opgehangen. Zijn vleugels hebben een spanwijdte van 29 meter! In 1980 kreeg het Amerikaanse 32e Tactical Fighter Squadron op Soesterberg de modernste straaljager van dat moment: de F15 'Eagle'. Na de Golfoorlog verminderden de Verenigde Staten hun troepensterkte in Europa en keerden de F15's terug naar de States. Daarmee kwam hier ook een einde aan de samenwerking tussen de Amerikaanse en Nederlandse luchtmacht. Als herinnering kreeg de bevelhebber der luchtmachtstrijdkrachten een F15 aangeboden, die nu dus in het nieuwe museum hangt.

Centimeter voor centimeter komt de Dakota van de grond. Op de achtergrond de F15.

'Buiten ervaren wat binnen te zien is'

door Hans van Lith (tekst en foto's)

Het landschap om het Nationaal Militair Museum is meer dan alleen een harmonische en groene aansluiting op de verdere omgeving. Het herbergt bomkraters, een stormbaan, personeelschuilplaatsen, een tankversperring en mini-inundatiesluizen. Veel uit het museum vind je er terug. "Buiten ervaren wat binnen te zien is", zegt ir. Hank van Tilborg van H+N+S Landschapsarchitecten.

Hij is de landschapsarchitect die het gebied daadwerkelijk heeft vormgegeven. Met een lijst van eisen van 'Defensie' en in opdracht van het consortium ontwierp hij een landschap dat duidelijke militaire elementen bevat en ook de natuur een plaats geeft. Bovendien vormt het qua inrichting een zeker vervolg op de expositie in het Nationaal Militair Museum (NMM).

Het museum ligt op het terrein van de oude vliegbasis Soesterberg, waar ooit de Nederlandse militaire luchtvaart van start ging, waar tijdens de Tweede Wereldoorlog de Duitsers huisden en waar na de oorlog een Amerikaans squadron lag.

Alle perioden lieten hun sporen na. Van rond 1912 is het prachtig gerestaureerd paviljoen aanwezig, uitkijkend op de eerste vliegheide met een nagebouwde Farmanverkenner voor de kinderen. In het museum zelf hangt een poster, die ook ongeveer de begintijd uitbeeldt. Vlakbij bevindt zich een hangar uit de jaren dertig. Diverse

originele bomkraters herinneren aan de Duitse tijd toen de RAF het vliegveld geregeld 'bezocht'. Aan de hand van luchtfoto's werden ze teruggevonden.

En na minutieus onderzoek naar achtergebleven explosieven in oorspronkelijke 'historische' staat teruggebracht. Enkele worden ook gebruikt als wateropvang, terwijl andere ecologisch werden ingericht voor kleine zoogdieren en amfibieën. Van Tilborg wijst bij een kratermeertje op de speciaal ingezaaide akkervegetatie voor insecten en kleine knaagdieren.

Puur militair

Na 1945 volgde de Koude Oorlog, waarvan een NAVO-loods bewaard is gebleven. Enkele moderne loodsen uit de jaren tachtig en het museumgebouw zelf sluiten het 'bouwtechnische' overzicht van de geschiedenis af. Van Tilborg wijst ten slotte op de toren op het NMM, met uitzicht op de verre omgeving, waaronder de Pyramide van Austerlitz. "Zo gun je de bezoekers ook een blik op nog oudere

militaire geschiedenis, zoals de tijd van Napoleon."

Het landschap is van nature geaccidenteerd en daarvan heeft Van Tilborg gebruikgemaakt. Op gelijk niveau met het NMM is een lange 'schanskorf' aangelegd die functioneert als een muur. Dit van oorsprong militair hulpmiddel, bestaat uit een langgerekt metalen omhulsel, opgevuld met (hergebruikte) stenen. Alle zijn afkomstig van vroegere bouwsels op de basis, zodat zij authentiek materiaal vormen.

Op een hoger niveau kijken de bezoekers over het totale terrein uit. Zo ervaren ze in de praktijk dat militairen met een stelling op een heuvel, berg of terreinkam in het voordeel zijn boven de tegenstanders in een dal of rivierbedding. Uiteraard besteedt de expositie 'binnen' ook aandacht aan dit soort tactische zaken. Net als aan het begrip camouflage. In het landschap wordt dit onder meer uitgewerkt door elementen in bospercelen zwart te schilderen en verlichting langs een startbaan grijs. Daardoor vallen deze

8

Het paviljoen uit 1912 op de oude vliegheide.

Drakentanden naast een blootgelegde personeelschuilplaats uit de Tweede Wereldoorlog.

elementen minder op. “Misschien ziet het publiek dat niet direct zo bewust, maar de mensen voelen het wel”, meent Van Tilborg.

Het landschap bevat ook duidelijk herkenbare militaire bouwsels, zoals een reeks ‘drakentanden’. Deze tank-versperring ligt ongeveer ter weerszij van de toegangsbrug tot het NMM. Via deze brug gaan de bezoekers het museum binnen. Een Leopardtank markeert deze entree. De brug zelf symboliseert de oude gewoonte bij kastelen een ophaalbrug te plaatsen om aanvallers de toegang te versperren. Alleen is het hier geen ophaalbrug.

Vlakbij de drakentanden bevinden zich enige personeelschuilplaatsen uit de Tweede Wereldoorlog. Ze waren helemaal onder zand en begroeiing verdwenen, maar zijn in oude toestand hersteld. Er komen informatiebordjes bij. Wel héél actueel in deze dagen is de MLRS-raketlanceerder met twaalf raketten, die iets verderop onder een boom staat, schijnbaar direct gereed voor gebruik. “Het lijkt of hij net uit het museum is gereden”, vindt Van Tilborg. Mochten de bezoekers even worden afgeleid door het lieflijke groen van bomen en struiken of het paars van de heide, dan worden ze nu weer met de neus op de feiten gedrukt: we zitten op gevechtsterrein!

Stiltetuin

Er staan trouwens meer voertuigen in het gebied en met name in het gedeelte voor de oudere kinderen: een ‘Dikke DAF’ en een jeep! Van Tilborg: “Binnen mogen ze

haast nergens opklimmen, maar hier mag het wel.” Dat geldt trouwens ook voor de eenvoudige stormbaan die hier is neergezet. Het is mooi binnen alles te kunnen bekijken, maar om je daarna lekker uit te leven op dat militaire spul is voor kinderen natuurlijk prachtig! Dat gaat ook op bij de twee ondiepe speelbadjes, waarvan er een is onderverdeeld in een stuk ‘zee’, een duinenrij, rivieren, molens, polders en sluisjes. Het NMM besteedt in de expositie binnen uitgebreid aandacht aan de Nieuwe Hollandsche en andere waterlinies. Buiten kunnen de jongsten zelf de sluisen bedienen en zien hoe zo’n inundatie werkt. De ouders zijn altijd vlakbij, want onder de grote luifel van het museumgebouw komt een terras, waar ze met een drankje op adem kunnen komen. Twee belangrijke elementen hebben de landschapsarchitecten op de uiterste punten van het 45 hectare grote complex ingericht. Aan het ene uiteinde de arena, een tribune voor 3.000 mensen met een terrein ervoor, waarop materieel gedemonstreerd kan worden. Daar zien de bezoekers hoe tanks en wielvoertuigen door rul zand ploegen. En soms zullen Romeinse legioenen voorbij marcheren op weg naar een castellum of ridders onderweg naar een toernooi. Precies aan de andere kant ligt het herdenkingsgedeelte. In een ‘stiltetuin’ staat een halfmond monument met de namen van alle gesneuvelde leden van de Koninklijke Luchtmacht en een kleine gedenksteen voor de gevallen uit mei 1940. Een ruim plein ernaast, met tegels voorzien van luchtmachtlogo, biedt ruimte voor herdenkingen. Hier staat het

De MLRS-raketlanceerder.

luchtmachtmonument uit de Eerste Wereldoorlog. Sinds kort ligt er een platte steen bij met de plaatsen waar de Nederlandse luchtmacht ooit actief was: Nederland, Engeland, Indische Archipel, Malakka, Kosovo. Beide herdenkingsplekken worden omsloten door taxushagen. Nu is de begroeiing nog laag, maar er ontstaat al een intieme sfeer. Het is duidelijk waarom de herdenkingsplaatsen ver van de arena liggen. Het is nodig om voor een passende, plechtige sfeer te zorgen, ongestoord door het spektakel in de arena.

Vrij toegankelijk

Het landschapsgedeelte en het terras onder de museumluifel zijn overdag vrij toegankelijk, ook voor niet-museumbezoekers. Hoewel onopvallend, staat om het NMM-gebouw en directe omgeving een muur in de vorm van een schanskorf. Als het museum dicht is, hoeven slechts twee vouwhekken gesloten te worden om het complex van de buitenwereld af te grendelen. Het gehele buitenterrein sluit bij zonsondergang, zoals gangbaar bij natuurgebieden (‘s winters tegelijk met het museum).

Ruim 400 parkeerplaatsen en vele fietsenrekken maken het mede mogelijk dat velen dagelijks het Nationaal Militair Museum én het landschap kunnen bezoeken. “Om zo”, besluit Van Tilborg, “te ervaren dat je óók in het landschap iets met je onderwerp kunt doen.”

Bomkrater, souvenir van de Britse luchtmacht.

Treinen naar het Belgische front 1914

door Hans van Lith

In het jaar waarin het een eeuw geleden is dat de Eerste Wereldoorlog uitbrak, komt er uiteraard een vloedgolf aan literatuur op de markt. Soms springt een boek eruit door het minder traditionele onderwerp of door de fraaie uitvoering. Dat is het geval met *Bestemming Front. Spoorwegen in België tijdens de Grote Oorlog*. Het boek gaat uitgebreid in op de ontwikkeling van het Belgische railnet vanaf de beginjaren, de mobilisatietransporten in 1914, de periode van de stellingenoorlog en wat daarbij kwam kijken aan transport, de rol van de spoorwegen bij het veldleger en internationaal(!), en vervolgens de periode van de wederopbouw (onder meer met Duits materieel en geld). Verder komen aan de orde de Belgisch-Franse activiteiten

in het Roergebied en het Rijnland en de rol van het railverkeer voor de economie in België. Vlot geschreven door diverse auteurs, met ook aandacht voor aspecten die vaak worden vergeten. Voorbeelden daarvan zijn de wederopbouw van het Belgische spoorweginet en de bezetting van Duits territorium als er problemen ontstaan met de herstelbetalingen. Tijdens deze woelige dagen wordt in 1923 zelfs een bomaanslag gepleegd op een Belgische verlofgangerstrein bij Duisburg. Het boek munt uit door prachtig fotowerk en een zeer verzorgde uitvoering. Niet alleen aan geïnteresseerden in de Eerste Wereldoorlog, maar ook aan spoorwegliefhebbers van harte aanbevolen!

Bestemming Front. Spoorwegen in België tijdens de Grote Oorlog, Paul van Heesvelde en anderen, 2014, gebonden, 142 pagina's, geïllustreerd, 24,99 euro, ISBN978 94 014 1269 8.

Het aftellen is begonnen ...

Het afgelopen anderhalf jaar heb ik regelmatig het museumkwartier bezocht. Daar heb ik stap voor stap de bouw van het Nationaal Militair Museum (NMM) kunnen volgen. Van het bouwrijp maken van de grond in januari 2013, via het bereiken van het hoogste punt op 2 juli 2013 tot en met het inrichten van de themazalen en het buitenterrain, waaraan nu de laatste hand wordt gelegd. En laat ik eerlijk zijn: het went nog niet. Nog steeds ben ik onder de indruk van de omvang van het museumgebouw en de wijze waarop de ontwerpers en architecten erin geslaagd zijn de omgeving, het gebouw en de presentaties in de verschillende themazalen op elkaar aan te laten sluiten. Het is een robuust gebouw geworden, zonder opsmuk. Eigenlijk nu al een modern monument dat recht voor z'n raap laat zien waar het voor is: het presenteren van de prachtige collecties van het

Legermuseum en het Militaire Luchtvaart Museum en een beeld te geven van de betekenis van de gehele krijgsmacht voor de Nederlandse samenleving. De constructie is een uitstekende vondst geweest. Om in een soort 'black box' via een aantal thema's de bezoekers een goed beeld te geven van de krijgsmacht, haar mensen, haar middelen en haar werkzaamheden. En daaromheen in een transparante ruimte, het Arsenal genoemd, het materiaal van KL en KLu te tonen. En natuurlijk is er ook veel ruimte en aandacht voor onze jonge bezoekers die in de educatieve ruimten heel veel van hun gading zullen vinden. Het aftellen naar de officiële opening is begonnen. Begin december is het zo ver. Daarna begint het echte werk. Samen met onze commerciële partner willen we op jaarbasis meer dan 200.000 bezoekers een bezoek aan het NMM bieden waarop zij nog lang én met veel plezier

kunnen terugkijken. En dat uitnodigt tot herhaalbezoek. Maar zover is het nog niet. Eerst betrekken eind september de toekomstige medewerkers van het NMM hun nieuwe kantoren. Van september tot en met november gaan we proefdraaien. Eerst zonder publiek, daarna met publiek. Als Vriend van het Legermuseum hoeft u niet tot december te wachten om een eerste blik op het Nationaal Militair Museum en de nieuwe tentoonstelling te werpen. U wordt uitgenodigd om reeds in de proefdraaiperiode een bezoek aan het museum te brengen. Ik zie u dan ook graag op dinsdag 28 oktober.

Chris Ronteltap
algemeen directeur Legermuseum

Europeana digitaliseert Eerste Wereldoorlog

door Hans van Lith

De Franse president Jacques Chirac nam in 2005 het initiatief 'Europeana' op te richten om digitale collecties van Europees cultureel erfgoed samen te brengen. In Nederland focust Europeana zich dit jaar op de Eerste Wereldoorlog om te voorkomen dat waardevol cultuurgood over dit conflict in privébezit, verloren gaat.

Foto's, documenten, films, dagboeken, familieverhalen, objecten, fotoalbums: alles over de Eerste Wereldoorlog is belangrijk. In bibliotheken, wetenschappelijke instituten en universiteiten is een schat aan militair-historisch erfgoed aanwezig. Maar er ligt nog heel wat in bestofte kisten en dozen op zolders en in diepe kasten van particulieren! Daarnaast zijn er veel geïnteresseerden, die indrukwekkende persoonlijke collecties op het gebied van 1914-1918 hebben aangelegd. Ook daarvoor heeft Europeana belangstelling, aldus projectleider Ad Pollé in Den Haag.

Registratie en digitalisering

Het gaat nadrukkelijk om registratie en digitalisering, niet om het daadwerkelijk overnemen van documenten of in bezit krijgen van voorwerpen! Pollé: "Weten wat er is, welke informatie mensen hebben en dit delen met anderen. Daar gaat het om." Al in twaalf landen hebben de afgelopen paar jaar zogenaamde 'collectiedagen' plaatsgevonden. Hier kon iedereen met documenten en (persoonlijke) herinneringen binnenlopen om deze te tonen of erover te vertellen. Meer dan 100.000 digitale objecten en 10.000 persoonlijke verhalen zijn vastgelegd en aan de collectie toegevoegd. Verzamelaars die omvangrijker materiaal ter beschikking willen stellen om te worden gedigitaliseerd of gefotografeerd, doen er verstandig aan eerst via e-mail (1914-1918@europeana.eu) een afspraak te maken.

De Nederlandse campagne ging van start op 12 maart in Den Haag. Deze vond zijn vervolg in enkele 'meeneemdagen', die werden georganiseerd in kasteel Huis Doorn en in het Maritiem Museum in Rotterdam. In oktober, de 'Maand van de Geschiedenis' staan er nog enkele op het programma: vrijdag de 10e in de Tresoar in Leeuwarden, vrijdag de 24e in het Archief Eemland te Amersfoort en nog

Tijdens de collectiedag in Doorn wordt een document besproken. (Foto Europeana)

één te Gouda (de datum is nog niet bekend). Iedereen die objecten, foto's of documenten bezit over 1914-1918 – vooral uit familiekring – kan vrij binnenlopen en contact leggen met Europeana om zijn persoonlijke 'schatten' te laten fotograferen, digitaliseren en op te laten nemen in de Europese databank.

Het is ook mogelijk zelf verhalen en documenten aan de collectie toe te voegen. Dit kan via een formulier op de website www.europeana1914-1918.nl. Na registratie van de afzender is het voldoende het object te omschrijven, de digitale afbeelding te uploaden en hierbij het verhaal te doen. Bij Europeana bekijken experts de inzending en als zij deze goedkeuren, komt ze in de databank. Dit voorkomt dat minder serieuze zaken worden opgenomen. Op deze website is trouwens ook meer informatie over het project en over Europeana zelf te vinden.

Pollé wijst erop dat voor zover de aanbieders van materiaal toestemming gaven, de overvloed aan foto's, documenten en

gefotografeerde objecten in de databank van Europeana via de website www.europeana1914-1918.eu voor iedereen toegankelijk is.

Ook na 2014

Aan het einde van 2014 stopt in Nederland de actieve benadering van particulieren en instellingen, maar de website blijft actief! Het is dus ook ná het einde van het jaar mogelijk privé-objecten en documenten over de Eerste Wereldoorlog te laten fotograferen of digitaliseren voor Europeana. Daarnaast is in Nederland een coördinatiepunt gevormd 'Eerste Wereldoorlog Nu', een samenwerkingsverband van Huis Doorn (Doorn), Nederlands Openluchtmuseum (Arnhem) en NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust en Genocidestudies (Amsterdam). Contactpersoon is mevrouw Kim Oskam, kwartiermaker en communicatiemanager, p/a Herengracht 380, 1016 CJ Amsterdam, telefoon 020-23 38 00 of 06-24 54 26 68, e-mail k.oskam@niod.knaw.nl.

Het laatste leger van de Staat

door Ed Coumans

Met de Franse inval in 1793 wordt de Nederlandse Republiek ruw wakker gekust door de oorlogsgod Mars. Na een halve eeuw van vrede trekt het land noodgedwongen weer ten strijde. Met het zwakste leger in zijn bestaan. Onervaren, onvoorbereid, slecht uitgerust en te weinig soldaten. Het wordt de Last Post voor het Staatse leger.

De Nederlandse officieren worden begin 1793 volkomen verrast door de Franse snelle en agressieve wijze van oorlogvoeren. De recente ontwikkelingen in de krijgskunst zijn aan het Staatse leger voorbijgegaan. Het is dan ook 50 jaar geleden dat dit leger in een oorlog vocht. Het kwam nog wel kort in actie tijdens het conflict tussen Orangisten en Patriotten in 1787. Maar dit deed meer kwaad dan goed, want de strijd scheurde ook het leger. Trouw aan stadhouder Willem V prins van Oranje of de kant van de Patriotten kiezend. Nadat de Pruisische koning Frederik Willem II zijn schoonbroer Willem V weer aan de macht hielp, werd het leger gezuiverd van alle verdachte elementen. Veel Staatse officieren weken uit naar het buitenland, de jonge Chassé bijvoorbeeld.

De teruggekeerde stadhouder trof het toch al zwakke leger in een nog slechtere toestand aan. Daarom legde hij in zijn functie als kapitein-generaal (opperbevelhebber)

De Franse aftocht uit de vesting Landrecies 11 mei 1794. (Collectie Legermuseum)

meerdere verbeterplannen voor. Tot in 1792 zijn ze allemaal afgewezen door de Staten-Generaal. Deze vergadering van vertegenwoordigers van de soevereine provincies is in feite staatshoofd van de Republiek. Zij vertrouwen er blind op dat de neutraliteit van Nederland gerespecteerd zal worden. Maar begin jaren negentig wordt de politieke situatie steeds onstabiel. De oorlog tussen het revolutionaire Frankrijk en de conservatieve machten Oostenrijk en Pruisen breidt zich uit naar de Oostenrijkse Nederlanden (België).

Daardoor krijgt de stadhouder in september 1792 eindelijk steun voor uitbreiding van het leger tot 45.000 man. De jaarlijkse begroting hiervan is elf miljoen gulden. Hij vindt 45.000 man echter te weinig om het land te verdedigen. Besloten wordt om nog eens 15.000 manschappen te werven. Het duurt nog maanden voordat de plannen door de Staten-Generaal zijn. Te lang, want de Fransen zijn op het moment dat de handtekeningen worden gezet het land al binnengevallen. Enkele weken eerder op 1 februari 1793 had Frankrijk de oorlog verklaard aan de 'tirannen' koning George III van Groot-Brittannië en stadhouder Willem V. De

neutraliteitspolitiek van de Republiek faalt. Daardoor moet het land worden verdedigd met een ondermaats leger. Op papier is het Staatse leger 60.000 man groot. Maar de werkelijkheid is heel anders. Zo is in juli 1794 de effectieve sterkte van het leger amper 34.000 man.

Moeizame mobilisatie

Terwijl de Fransen razendsnel oprukken, verloopt de mobilisatie van het Staatse leger uiterst moeizaam. Om het proces te bespoedigen, worden zelfs premies uitgelooft aan de kapiteins die hun compagnie binnen de gewenste termijn op voet van oorlog brengen. Na aftrek van de troepen die nodig zijn om garnizoenen voor de vestingen te leveren, blijft er slechts een veldleger van 16.000 man over. In dit veldleger worden vooral nationale regimenten opgenomen. Van de gehuurde buitenlandse regimenten is het niet zeker dat ze ook zullen vechten. Ze zijn namelijk ontevreden over hun soldij. Nadeel is dat de buitenlandse de enige regimenten met gevechtservaring zijn.

Willem V geeft zijn oudste zoon en erfprins Willem van Oranje het bevel over het veldleger. Zijn jongere broer Frederik voert een kleiner korps aan in de buurt

Staatse cavalerie, v.l.n.r. een Garde dragonder, Garde te paard en een huzaar van het regiment Van Heeckeren. (Collectie Legermuseum)

van Nijmegen. Beide prinsen zijn jong en onervaren. Maar de oudere hoge officieren hebben net zo min oorlogservaring. Begin 1793 verzamelt het veldleger zich bij Gorinchem achter de grote rivieren, de voornaamste verdedigingslinie van Nederland. Bijstand komt er van een Brits expeditieleger, onder bevel van de hertog van York, zoon van de Britse koning. Het Franse gevaar is echter even snel geweken als het zich aandient. Op 18 maart 1793 lijden de Fransen bij Neerwinden in de buurt van Leuven een zware nederlaag tegen de Oostenrijkers. Het gevaar van te worden afgesneden, dwingt het Franse leger zich terug te trekken uit de Republiek.

De Staten-Generaal besluiten vervolgens aan de zijde van de bondgenoten de strijd tegen Frankrijk voort te zetten. De stadhouder stuurt een veldleger van 17.000 man onder de erfprins naar Vlaanderen. Ook stelt hij voor zowel het Pruisische als het Oostenrijkse leger een belegerings-trein met onder meer zwaar geschut beschikbaar. Om de kosten te dragen, voeren de Staten-Generaal een extra vermogensbelasting in.

Bezuinigen op leger

De strijd staakt in november 1793 als de troepen hun winterkwartieren betrekken. Het resultaat van een klein jaar oorlogvoeren is een verlies van 4.000 man voor het Staatse leger. In de winter is het tijd om het leger weer op krachten te brengen. De garnizoenen in Nederland worden gestript om het veldleger te versterken. Uiteindelijk lukt het om in 1794 weer 16.000 man op de been te brengen. Nieuw is de rijdende artillerie. Geïnspireerd door Pruisisch voorbeeld is besloten om twee brigades rijdende artillerie op te richten. Met hun zesponders maken ze tijdens een wapenschouwing bij Valenciennes indruk op de Oostenrijkse keizer Frans II.

Het jaar 1794 begint succesvol als de Noord-Franse vesting Landrecies zich aan de erfprins overgeeft. De capitulatievoorwaarden worden opgesteld door de Nederlandse en Oostenrijkse kwartiermeesters-generaal Bentinck en Mack. Omdat de Nederlander de bijnaam Mik had, werd het duo door de soldaten 'mik-mak' genoemd.

Landrecies blijft een eenzaam succes, want de Coalitie wordt al vlug in het defensief gedrongen door de Fransen. En na de nederlaag bij Fleurus in juni gaan de Oostenrijkse Nederlanden verloren. De

Pichegru leidt zijn troepen over de dichtgevroren Lek. Als Koning Winter de Franse zijde kiest, is de Republiek verloren. (Collectie Legermuseum)

strijd verplaatst zich naar de Republiek. Het Staatse veldleger trekt zich met nog slechts 12.000 man terug richting de grote rivieren. Snel neemt de sterkte verder af. Doordat de Staten-Generaal dralen met het geven van toestemming voor de evacuatie van Zeeland, vallen onnodig 3.000 Staatse soldaten in Franse handen.

De problemen stapelen zich op voor de Republiek. Als het geld opraakt, besluiten de wanhopige Staten-Generaal zelfs te bezuinigen op het leger. Een deel van de bedienden van de veldbakkerijen wordt ontslagen, reservewagens van het munitietransport worden afgestoten, net als tien kanonnen van drie pond. Een nieuwe verplichte belasting weigeren de Staten-Generaal op te leggen. Daarom schrijven ze een lening uit. Vruchteloos, want onder de kapitaalkrachtige Nederlanders is hier geen belangstelling voor.

Nieuwe machthebbers

Terwijl het eigen leger wegsmeelt, verliest Nederland ook zijn bondgenoten. Op 9 januari 1795 is er overleg met Oostenrijk en Groot-Brittannië. Het resultaat is teleurstellend, hulp valt niet te verwachten. "Beaucoup de paroles et peu de faits", schrijft de erfprins aan zijn vader Willem V. Het Oostenrijkse leger trekt zich naar het oosten achter de Rijn terug. De Britten naar het noordoosten richting Hannover. De hertog van York heeft de opdracht van de Britse regering zijn leger te sparen. En die opdracht vervult hij met overgave. Wat de militair-historicus François de Bas doet opmerken: "Inderdaad had de Engelse koningszoon als opperbevelhebber meer diensten bewezen aan Frankrijk dan aan de Coalitie."

De Nederlandse hoop is de Fransen de oversteek van de rivieren te beletten. Maar de winter gooit roet in het eten. Als de rivieren dichtvriezen, is er niets wat het Franse leger onder generaal Pichegru nog kan tegenhouden. Snel gaat het onbezette deel van Nederland verloren. De stadhouder en zijn familie vluchten naar Engeland. Met Franse steun wordt de Bataafse Republiek uitgeroepen. Kwartiermeester-generaal Bentinck krijgt opdracht het leger te verzamelen. Officieren en minderen krijgen de keuze ontslag of de nieuwe machthebbers te gaan dienen. Het Staatse leger bestaat niet meer.

Het Staatse leger telt ook enkele regimenten van Franse emigranten, tegenstanders van het Franse revolutionaire regime, zoals het Legioen van Béon. (Collectie Legermuseum)

Bevrijdingsmuseum Zeeland krijgt invasiestrand

door Hans van Lith (tekst en foto's)

Een oude boerderij in Nieuwdorp op Zuid-Beveland was in de herfst van 1944 uitvalsbasis van Britten en Canadezen. Hier trokken zij over het Sloe om Walcheren te bevrijden. Nu herbergt de hoeve het Bevrijdingsmuseum Zeeland. Dit herinnert aan de Slag om de Schelde, toen de geallieerden de toegang tot Antwerpen veroverden.

De haven van Antwerpen was onmisbaar voor de bevoorrading van de geallieerden. Maar de Duitsers bezetten Walcheren. Ze hadden het eiland tot een bastion omgebouwd. Met hun geschut sloten ze de Schelde en daarmee de toegang tot Antwerpen af. Walcheren móést worden ingenomen! In oktober 1944 bombardeerde de RAF de dijken bij Vlissingen en Westkapelle om het eiland onder water te zetten en de Duitse verdediging te ontregelen. Op 1 november landden (marine)commando's bij Vlissingen en Westkapelle om van daaruit verder op te rukken. De Sloedam, tussen Zuid-Beveland en Walcheren, was de derde opmarsroute. Na de Canadese 5e infanteriebrigade probeerden delen van de Britse 52e 'Lowland-Mountain' divisie over de dam te komen. Maar de kale dijk was onneembaar. Geholpen door de illegaliteit trokken Britse en Canadese troepen toen 's nachts via de slikken en schorren over het Sloe naar de overkant. Vlakbij het huidige Zeeuws Bevrijdingsmuseum ...

Op de dijk voor het museum staat een '25-ponder'. En op het voorplein naast een bank met het logo van de 52e 'Lowland-Mountain' divisie de verbogen propeller van een verongelukte geallieerde bommenwerper.

Alles heeft een verhaal

Grote foto's van kinderen uit diverse Zeeuwse dorpen domineren de ingangshal. Zij dragen op hun beurt foto's gemaakt op dezelfde punten als waar zij werden gefotografeerd, maar dan in 1944. Jaarlijks komen zo'n 2.200 scholieren naar Nieuwdorp en dan bieden deze opnamen direct een aanknopingspunt. Het gebouw lijkt aanvankelijk klein, maar het heeft een grote aanbouw aan de achterkant. Twee verdiepingen huisvesten een indrukwekkende collectie, die vooral te maken heeft met de bevrijding van het gebied eind 1944. In grote vitrines liggen talrijke uiteenlopende Duitse en geallieerde voorwerpen. Zoals uitrustingsstukken, uniformen, veldpostbrieven, munitie, instrumenten uit vliegtuigen, en herinne-

ringen aan 'Normandië' en Dolle Dinsdag. Grote diorama's tonen onder meer een Duitse mitrailleurpost, een straatcontrole door de Feldgendarmerie en een huiskamer met een verboden radio.

De inrichting verraaft de hand van professionele tentoonstellingbouwers! Directeur Stef Traas bevestigt dat: het museum kreeg hulp van alle kanten! Heel bijzonder is dat hij over bijna elk voorwerp een verhaal heeft, waardoor de collectie extra aanspreekt. "Bijna elke week komen er dingen bij", vertelt Stef met aanstekelijk enthousiasme. "Soms van oud-strijders of hun familieleden, maar ook heel veel uit de directe omgeving." Want het Bevrijdingsmuseum heeft nauwe banden met de streek. Alleen al de 100(!) vrijwilligers komen grotendeels uit de buurt en verscheidene van hen kennen oorlog en bevrijding nog uit eigen ervaring. Behalve de bevrijding krijgt ook het 'Zeeuws Bataljon' de nodige aandacht. Deze eenheid bestond uit vrijwilligers die Indië van de Japanners wilden bevrijden. Er zijn onder meer natuurgetrouwe 'junglevitrines' aan gewijd.

14

Exterieur van het museum, op de voorgrond de propeller.

VETERAAN OP BEZOEK

Een Britse auto rijdt het terrein op: Marcus Moss (90) en zoon Gerrard willen het museum bezoeken. Vader Moss is veteraan van de ondersteunende artillerie van de 157e infanteriebrigade en heeft in 1944 bij 's Heerenhoek gevochten! Gezeten op de bank van de 52e divisie – waartoe zijn brigade behoorde – vertelt hij in 1942 te zijn opgeroepen. Na Normandië ging hij in september 1944 via Eindhoven naar Nijmegen. Zijn regiment werd vervolgens naar Antwerpen overgebracht, om al gauw bij 's Heerenhoek op Zuid-Beveland in stelling te gaan voor de verovering van Walcheren. Voor het eerst na al die jaren is hij nu terug: een emotioneel moment! Na bezichtiging van de 25-ponder, maakt hij met de museumjeep (uit 1943) een rondgang over het buitenterrein. Vervolgens rijdt Traas sr. hem naar de plek waar zijn geschut heeft gestaan. Vlakbij ligt de boerderij van Piet Goense (93) die zich nog goed herinnert dat de Britten en Canadezen in zijn schuur een keuken hadden ingericht en dat op het erf aan een lange tafel werd gegeten. 70 jaar geleden ...

Achter het museum wacht een verrassing. Kort geleden gaf de gemeente Borssele – waartoe Nieuwdorp behoort – toestemming voor de uitbreiding van het buitenterrein met 30.000 m²! Hier worden nu een dijk met bunkers en een invasiestrand met versperringen langs een kreek aangelegd. De Nederlandse Genie legde daar bij wijze van oefening een baileybrug overheen. Een bijzondere aanwinst komt van een boer uit het naburige dorp Driewegen. Hij had een geallieerde nissenhut van golfplaten. Deze kreeg destijds een gevel met een kleine toren en werd als kerk in gebruik genomen. Ze wordt overgebracht naar Nieuwdorp en als vredeseducatiecentrum ingericht. Op het buitenterrein is ook een expositiehal gepland voor grotere objecten, die met de bevrijding te maken hebben. Zoals de Buffalo, een geallieerd amfibisch rupsvoertuig.

Tot slot komt er een stilteplek. Hier worden niet alleen de gesneuvelde geallieerde militairen herdacht, maar ook de omgekomen burgers en soldaten van het Zeeuws Bataljon. Over de inrichting wordt nog nagedacht. In mei 2016 moet het buitenterrein klaar zijn.

Privécollectie

Het museum dankt zijn collectie aan de verzamelwoede van bouwondernemer en vader van Stef, Kees Traas: “Als kind verzamelde ik al oorlogsspullen. Ongeveer op mijn zestiende heb ik alles verkocht.” In 1978 moest hij in dienst. Na zijn afzwaaien begon hij opnieuw aan een collectie oorlogsherinneringen. En toen ging het heel rap, want in de buurt van Nieuwdorp was nog veel te vinden over bezetting en bevrijding. Voordat hij zijn eigen bouwbedrijf had, was Kees timmerman en kwam hij natuurlijk overal. Niet alleen bekenden, maar ook onbekenden kwamen met aanwinsten én verhalen. Toen het helemaal uit de hand dreigde te lopen, richtte hij het Bevrijdingsmuseum op en schonk hieraan zijn verzameling. Vrijwilligers waren er in overvloed en zoon Stef stelde hij aan als directeur en enige betaalde kracht. Dat het museum erkenning vond, bleek wel in 2009 toen het door prinses Margriet werd geopend. In 2010 werd het predicaat ‘geregistreerd museum’ toegekend.

Meer informatie

www.bevrijdingsmuseumzeeland.nl of per telefoon (0113) 67 14 75.

Professioneel ingerichte vitrines.

Met de museumjeep over de baileybrug, op de achtergrond het invasiestrand in opbouw. Veteraan Marcus Moss, begeleid door zijn zoon (r) en achter het stuur Kees Traas.

BEVRIJDINGSTOUR

Het Bevrijdingsmuseum Zeeland organiseert dit jaar op verzoek van de provincie Zeeland een grote bevrijdingstour van militaire voertuigen ter herdenking van de Slag om de Schelde. Zaterdag 25 oktober rijdt een stoet vanaf Adegem (B) via West-Zeeuws-Vlaanderen naar Terneuzen, waar een tweede stoet uit Axel aansluit. Via de Westerscheldetunnel wordt 's-Gravenpolder bereikt, waar zich een derde stoet bij de kolonne voegt. Via enkele Zuid-Bevelandse dorpen rijden de wagens naar Woensdrecht en Bergen op Zoom voor een herdenking op de militaire begraafplaats, samen met Canadese veteranen. De tour eindigt in Bergen op Zoom.

Op 1 november rijdt een herinnerings- en bevrijdingskolonne vanuit Knokke (B) naar Breskens voor de herdenking van in 1944 omgekomen Zeeuwse burgers. Via de tunnel en een bezoek aan het oorlogsmonument in Baarland gaat het richting Vlissingen. Een tweede kolonne start in Westkapelle, rijdt na een herdenking op de landingsplaats naar Vlissingen en vervolgens naar Middelburg. Op het Damplein vindt de herdenking plaats in aanwezigheid van veteranen.

Aanwinst

De oversteek

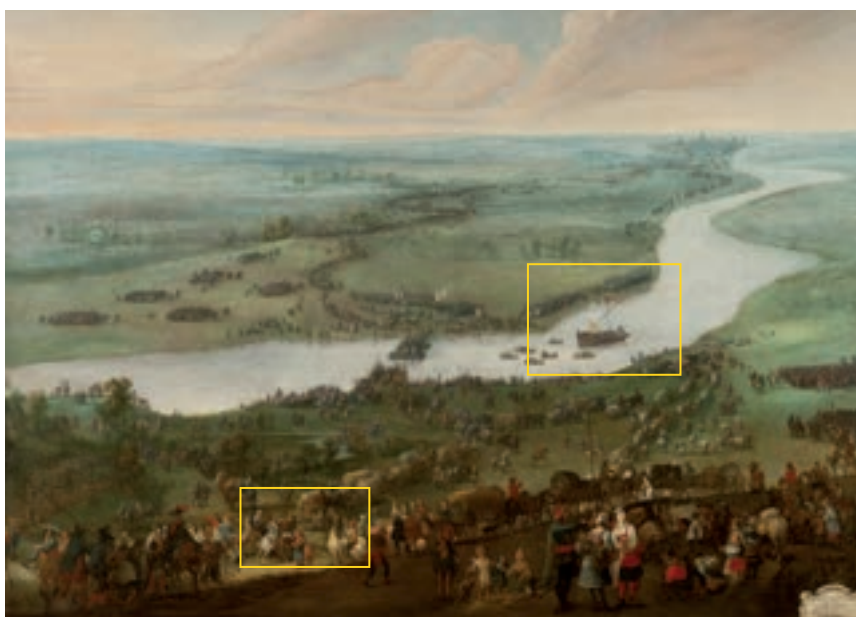
Na anderhalf jaar restaureren kan het grote schilderij 'De oversteek van een Spaans leger over de Rijn bij Andernach', aan het publiek worden getoond. De restauratie is goed geslaagd. De voorstelling toont duizenden militairen (musketiers, piekeniers en cavaleristen) en meetrekkend volk zoals marketentsters, marskramers en ambachtslieden met hun gezinnen. Het is door zijn levendigheid en gedetailleerdheid een lust om naar te kijken en te zoeken naar allerlei tafereeltjes, zoals dat van een op hol geslagen paard, figuurtjes die hun behoefte doen en dobbelende soldaten. Of de vele militairen bij de rivier, wachtend in uiteenlopende houdingen totdat ze kunnen oversteken.

Uit mijn onderzoek blijkt dat de voorstelling een episode toont uit de lange reis die de Spaanse kardinaal-infant Ferdinand van Oostenrijk in 1633-1634 maakte. Hij reisde met zijn leger van Spanje via Noord-Italië, Zuid-Duitsland en het Rijngebied naar Brussel. Hier zou hij worden ingehaald als de nieuwe landvoogd van de Spaanse Nederlanden. Het oversteken van de Rijn vond plaats in oktober 1634. De stad rechtsboven op het schilderij is Bonn en niet zoals aanvankelijk werd gedacht Andernach.

Het schilderij is niet gesigneerd noch gedateerd, maar kan toegeschreven worden aan de Zuid-Nederlandse schilder Pieter Snayers. Hij heeft het rond 1635 gemaakt.

Jos Hilkhuijsen

16

De kardinaal-infant Ferdinand bevindt zich aan boord van het jacht op weg naar Bonn. Het vaartuig, dat de Keulse vlag voert, is hem vooruitgestuurd door de bisschop en keurvorst van Keulen. Bonn is de hoofdstad van het keurvorstendom Keulen.

Een van de vele tafereelen met kampvolgers en soldaten.

NIEUWE VRIENDEN

P. de Boer	Elburg
W.J.M. de Kruiff	Ermelo
P.M. Raam	Haarlem
A.M. Beerden,	Spijkenisse
F.J.L. van Dulm	Naarden

OOK VRIEND WORDEN?

Zie www.vriendenlegermuseum.nl

Uw Vriendschap wordt beloond:

- het jaarboek Armamentaria
- driemaal de Nieuwsbrief
- deelname aan jaarlijkse Vriendendag en evenementen
- gratis of met korting toegang tot militaire musea

COLOFON

De Nieuwsbrief verschijnt driemaal per jaar.

Redactie	Hans van Lith Edwin Ouwejan Carla Marcus Ed Coumans (eindredactie)
Vormgeving en drukwerk	De Swart BV, Den Haag
Uitgever	Stichting Vrienden van het Legermuseum
Secretariaat	Walaardt Sacré Kamp, gebouw 1, postbus 109, 3769 ZJ Soesterberg tel.: (0852) 73 65 18 e-mail: secretariaat@vriendenlegermuseum.nl
Website	www.vriendenlegermuseum.nl
Webmaster	Henk Goos
Webredacteur	Guus van Leeuwe
ISSN	1569-4305

Het overnemen of openbaar maken van artikelen of delen daarvan uit de Nieuwsbrief is alleen toegestaan met schriftelijke toestemming van de redactie en de auteur.